

Martin Buber

KÉT TÖRTÉNET

Miklós Tamás fordításai

Az élőhalott

Homályosak és rejtelmesek voltak Leib rabbinak, Sára fiának útjai. Senki sem ismerte születése és gyermekora helyét. De már egy korábbi nemzedék rendelkezett a könyvvel, mely Rasiel angyal nevét viselte, s mely jövetelét megjelentette. Tettei az angyalokéihoz voltak hasonlatosak: mélységes titokból fényre növekvők. Sehol sem időzött lába tovább, mint küldetése megkívánta, és időtlen szárnyalással vándorolt egyik helyről a másikra; a föld tovaszaladt alatta, és ő szempillantás alatt céljához ért. Rendelkezett azzal az adománnyal, hogy látott, de maga láthatatlan maradt. Szállása többnyire erdőkben és mezőkön volt, ott állott gyakorta hosszú éjszakákon át, estétől reggelig mozdulatlanul. Mondták, megszabadítja a holtak lelkeit, kik a zűrzavar világában keringenek; mert írva van a lelkeknek szorongásáról, akik a vízpárában, kövekben és patakokban, növényekben és faforgácsban élnek. Azt is tudni lehetett, hogy ismerte a harminchatokat, a nemzedékek titkos irányítóit, kik falvakban rejtőzködnek, paraszti viseletben vagy nyomorúságos csavargónak öltözve, s étket vitt nekik. Minden időben van ugyanis egyvalaki, aki ezt teszi: ismeri a harminchatok helyeit és nevüket, eljön hozzájuk, és gondoskodik róluk. Sejtették, hogy Leib rabbi közel állott az elemekhez. És még ma is, ha a vihar tüzes kocsiján keresztülhajt az égen, és a kerekék zörgése és a paták dobogása alámennydörög, a nép háromszor kimondja a szent nevét, és oltalmazva érzi magát.

Ő maga távol maradt a tömegtől, távol más caddikok foglalatosságaitól is. Kevesen részesültek a kegyben, hogy tanítványai lehettek. Ezek látták, amint eltűnik, s visszatér, csüngtek rajta, és lelküket szavaival csillapították.

Volt azonban valami, ami szinte felfoghatatlan volt számukra, mert nem tudták összeegyeztetni uruk általuk ismert természetével. Az a szokása nevezetesen, hogy eljárt minden nagy vásárra, melyet bárhol is rendeztek az országban, ott kibérelt egy bódét, s ekképp elvegyült a kereskedők és kofák között.

Tanítványai szívében, akiket mesterük szent elhivatottságába vetett rendíthetetlen bizalmuk erős hűséggel kötött, élt ugyan a sejtelem, hogy uruk e cselekedete nem hiábavalóság, s nem is az ingatag világ véletlenei vezetik azt, hanem minden történés ősalapjában kell gyökereznie. Am akárhogy találgattak és tűnődtek is, maguktól csak nem találták a megfejtést. Egy napon feltárták vágyukat a rabbi előtt, tudni szeretnék, mi hajtja őt, hogy vásárról vásárra utazzon s elvegyüljön a hétköznapi fiai között. A mester nem válaszolt azonnal, csupán fájdalmas, különös mosollyal nézett szemükbe.

Így azután, habár a széken tüze égette őket és hallgatást parancsolt rájuk, mégis hamarosan ismét felülkerekedett bennük a kíváncsiság, úgyhogy megint a rabbihoz fordultak kérdéseikkel. Végül történt egyszer, hogy amikor egy vásárban ismét bódéjában állott, s ők kérdéssel illették, csendet parancsolt, és felszólította őket, figyeljenek a történendőkre. Kinyújtott kézzel szóltanul egy emberre mutatott a tömegben, aki szolgálja módjára ide-oda járkálva – habár gyenge alkatú volt – vállán hatalmas terhet

cipelt. Látták, amint a mester tágra nyitott szemét kényszerítőn a hordárra szegezte, s lőn, hogy e szempár igézete eltérítette az idegen férfiút újtjáról és foglalatoságától, s imbolyogni kezdett, akár csak a részeg vagy a háborodott, újtját keresve, mint aki távoli hívást hall, s nem tudja, honnan jön a hang. Így közeledett a rabbihoz s övéihez. Megállt a mester előtt, földre engedte terhét, s sápadt arcán alázatos, szótlan kérdéssel pillantott rá. Leib rabbi egy mozdulattal magához hívta, füléhez hajolt, és néhány szót súgott, melyet a tanítványok nem értettek. Ekkor felragyogott az idegen teherhordó arca, akár csak ha belső fénytől. Felsőhajtott, mintha rég gyötrő fájdalom hullott volna le róla, lehajolt, felvette terhét, és némán, határozott léptekkel távozott célja felé. Leib rabbi megparancsolta tanítványainak: „Kövessétek ezt az embert, és figyeljétek arra, amit tesz!” Amikor a szolgál után mentek, látták, hogy egy kereskedőhöz tartozik, akinek a piac végén volt áruival megrakott asztala. A férfi terhét a többi holmihoz helyezte, azután gazdjához lépett, ki éppen vásárlókkal beszélgetett és foglalatoskodott, s megvárta, míg az időt talált, hogy figyelmével ajándékozza meg őt. A tanítványok mesterük parancsa szerint közelebb húzódtak, hogy jól lássanak és halljanak. S hallották, amint a szolgál azt mondta urának, tüstént el kell mennie s odahagynia szolgálatát. Kérte, adná ki a bérét, mely munkája után jár. A kalmár haragosan és megvetően nézett a férfira, s ráparancsolt, hagyja a rossz vicceket, hisz nincs idő ilyesmire a vásári forgatagban. A szolgál azonban csak megismételte szavait. Ekkor rájött az úr, hogy a dolog komoly, és éktelen haragra gerjedt. Kiabálva lusta, semmirekellő szolgának szapult, ki cserbenhagyja urát, épp amikor a munka tornyosul, s kinek mikor semmi dolog nincsen, csak a zabáláson jár az esze, s más hasonló rosszakat mondott rá. Egy csoport ráérő alak, kikkel mindig tele a piac, megörülve a lármanak nyomban odafutott; s azután, minthogy a kereskedő jónak látta egyre csak jajveszékélni és panaszkodni, árusok és vevők is odahagyták helyüket, és jöttek, hogy lássák, mi lehet a kiabálás oka. A sok ember látványa csak még rosszabb hangulatba hozta a haragvót, és fogadkozott, hogy egyetlen fillér bért sem fizet. Megfordult ekkor a szolgál, anélkül, hogy tovább várt volna járandóságára, s csendben elment, amit a haragját mindegyre indulatos szavakba öntő kereskedő észre sem vett, a tömeg pedig nem törődött vele. Leib rabbi tanítványai azonban tüstént kiváltak a sokaságból, és a szolgál nyomába indultak. Amint mögötte mentek, észrevették, hogy az idegen, aki lidércfényként loholt előttük, s akinek lépteit a föld nem látszott többé föltartóztatni, halotti ruhában halad. A tanítványok megfogták egymás kezét, s így követték a vándort jó messziről, mígnem egyikük összeszedte bátorságát, hogy megállítsa és arra kérje, mondaná el, mi történt közte és a mester között, és miféle lény is ő, minthogy oly csodálatosan megváltozott, s oly csodálatosan viselkedett.

A férfi felemelte tekintetét a földről, és hagyta, hogy számtalan év szenvedéseitől elgyötört arcába nézzenek. Azután beszélni kezdett. Hangja olyan volt, akár azé a madaré, amely csak röptében érinti a fövenyt, arra vágyva, hogy mindjárt véget is vessen a pihenőnek és továbbszállhasson a szelekkel.

„Barátaim – mondta –, rég meghalt ember vagyok, s elmúlt megannyi földi esztenő anélkül, hogy halálomról tudomásom lett volna. Lelkemtől elhagyatva, fölösleges tennivalóhoz kötődve, mit sem tudtam magamról, értelmetlenül keresztettem a világ ösvényeit. Ekkor szólított meg az áldott mester szava s térített eszméltre. Tudatta megszabadulásomat. Most megyek, hogy megágyazzam ott, ahol fekhelyem vár.” Így szólva eltűnt, s ott hagyta a tanítványokat a sötét utcán.

Ők pedig szorosan fogták egymás kezét. Tudták már, hogy csendes mesterük miért forgolódott a piacok és utcák lármájában.

Az angyal és a világ fölötti uralom

Történt, hogy az Úr akaratából, kinek keze minden dolgoknak kezdete és vége, mértéktelen szenvedés és gyötrellem borította el a földet. A levegőt könnyek súlyos párája ülte meg, s sóhajok lehelete homályosította el. Bánat telepedett magukra az égi trón körül álló seregekre is. Akadt azonban soraikban egy, kinek lelkét feldúlta az odalenn látott szenvedés. Midőn hangja a többiek énekébe vegyült, a kétség a hűséggel viaskodott benne, s lázadó gondolatait vakmerőn az Úrra emelte. Nem látta be immár, miért kell, hogy halál és pusztulás fűzzék egybe az események láncolatát. Egy napon azután, amikor alápillantva megérezte, amint a létező tekintete az övébe fúródik, szívébe markolt a zűrzavar. Kihúzta magát, s az Úr elé lépett, de torkára forrt a szó, amikor beszélni próbált. Az Úr azonban nevéen szólította, és megérintette ajkát. S az angyal akkor beszélni kezdett. Kérte, adná Isten egy esztendőre az ő kezébe a föld kormányzását, hogy annak javára igazgathassa. Megremegtek a fenti seregek e vakmerőségtől. Ám Isten mosolyára csakhamar felragyogtak az egek. Szeretetteljesen pillantott a követelődzőre, és kimondta az engedélyt. Az angyal pedig sugárzó orcával szállt tovább.

Egy éven át öröm és kellem köszöntött hát a földre. A fényes angyal megfélemledett, kínba dermedt gyermekeire öntötte jóságos szívének egész túlsorduló gazdagságát. A gyötrellem s a halál egyetlen kiáltása sem zavarta meg a mámoros harmóniát. Vasba fegyverkezett sötét társa, ki nemrég még zúgva viharzott át a legeken, most hivatalától megfosztva, leengedett karddal állt félre, kelletlen várakozásban. A föld pedig elébb virágos égben ringatózott, majd gyümölcsök terhe borította be. Amikor a nyár beérett, az emberek énekelve rajzottak az aransárga földekre – egyetlen halandó sem emlékezett hasonló áldásra. Eljött a szüret ideje, s majd szétrepedtek a falak, és megemelkedtek a tetők, hogy befogadhassák mindeme bőséget.

A fényes angyal büszke elégedettség dicsőségében élt. S bár eljött a nap, amikor az első téli hó beborította a határt, és az uralom visszaszállt Isten kezére, a javak oly mértéktelen gazdagságát ajándékozta a föld fiainak, hogy azok még sokáig örvendezhessenek adományainak.

Egy hűvös, év végi napon azonban ezerhangú jajkiáltás hallatszott az égre. Réműlten szállott alá az angyal a földre, s lépett – zarándok képében – az első útba eső házba. Kicsépték a gabonát, hogy lisztet őröljenek és kenyeret süssenek belőle – de jaj, a parázsról levett kenyér darabokra hullott, a darabok pedig élvezhetetlenek voltak: utálatos földízzel töltötték meg a száját. Így volt ez a második házban is és a harmadikban és mindenhol, ahová csak az angyal betette a lábát. Az emberek a földre vetették magukat, hajukat tépték, átkozták a világ királyát, aki szegény szívüket hamis áldással bolondította.

Az angyal elrepült, és mestere lábához vetette magát. „Uram – kiáltotta –, engedd megértenem, hol hibáztott erőm és figyelmem!”

Akkor felemelte Isten a hangját, s így szólt: „Az én dolgom, s egyedül az enyém elejitől fogva – ami, kedves cimborám, túlságosan nehéz és iszonyatos volna a te gyengéden adakozó kezednek –, hogy rothadással tápláljam és árnyékba borítsam a földet, hogy megszülethessen a magvakból, tehát hogy vérrrel és fájdalommal termékenyítsem meg a lelkeket, hogy életre kelhessen belőlük a mű.”